

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Жеревчук Марина Вікторівна

УДК 350.070

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

«Стратегічне планування розвитку Білокоровицької сільської об'єднаної
територіальної громади»

281 – Публічне управління та адміністрування

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

М. В. Жеревчук

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи
Забуранна Леся Валентинівна
(прізвище, ім'я, по батькові)
д.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

Житомир – 2020

Висновок кафедри _____

за результатами попереднього захисту: _____

Протокол засідання кафедри _____

№ __ від «__» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(прізвище, ім'я, по батькові)

«__» _____ 20__ р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти _____ захистив (ла)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Пугачова Н. С.

(прізвище, ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

Жеревчук М. В. Стратегічне планування розвитку Білокоровицької сільської об'єднаної територіальної громади – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування – Поліський національний університет, Житомир, 2020.

Пошук суспільно-економічних та адміністративних механізмів організації соціально-еколого-економічного розвитку територіальних громад на всіх рівнях визначив пріоритетність збалансованих підходів у формуванні регіональної стратегії. Вивчення міжнародного досвіду та вітчизняної практики дозволяє оптимізувати стратегію розвитку територіальних громад на засадах сталого розвитку. Запропоновано інструменти стійкого розвитку громад на регіональному та національному рівнях, в тому числі з позиції удосконалення законодавства, контролю за станом довкілля.

Ключові слова: індикатори, організація, сталий розвиток, стратегія, територіальна громада.

SUMMARY

Zherevchuk M.V. Strategic planning of the development of Bilokorovytsia rural united territorial community - Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for a master's degree in specialty 281–Public administration and administration-Polissya National University, Zhytomyr, 2020.

Search socio-economic and administrative mechanisms of the socio-ecological-economic development of territorial communities at all levels has prioritized a balanced approach to forming the regional strategy. The study of international experience and domestic practice allows to optimize the development strategy of territorial communities on the principles of sustainable development. Tools of sustainable development of communities at regional and national levels, including from the point of view of improvement of the legislation, control over the state of environment are offered.

Key words: indicators, organization, sustainable development, strategy, territorial community.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	7
1.1. Сталий розвиток: сутність дефініції та генеза її виникнення	7
1.2. Методичні підходи до оцінки сталого розвитку	9
Висновки до розділу 1	14
РОЗДІЛ 2.	16
ВПРОВАДЖЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ БЛОКОРОВИЦЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ОБ’ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	16
2.1. Загальна характеристика територіальної громади	16
2.2. Методологія, розробка та опис процесу роботи стратегічного плану Блокоровицької сільської об’єднаної територіальної громади до 2027 року	18
2.3. Результати SWOT - аналізу розвитку Блокоровицької сільської об’єднаної територіальної громади	21
2.4. Формування стратегічних, операційних цілей та завдань розвитку Блокоровицької сільської об’єднаної територіальної громади	25
Висновки до розділу 2	28
РОЗДІЛ 3 РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	29
3.1. Детермінанти сталого розвитку Блокоровицької сільської об’єднаної територіальної громади	29
3.2. Регіональний туризм як механізм управління стійким розвитком.	31
Висновки до розділу 3	35
ВИСНОВКИ.....	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	37

ВСТУП

Актуальність теми. Трансформація національного та міжнародного середовища, процеси глобалізації та децентралізації суспільно-економічних систем, наявні асиметрії та диспропорції локальних територіальних утворень визначили потребу пошуку ефективного механізму управління процесами розвитку територіальних громад. Недостатній рівень ефективності існуючого інституційного середовища став передмовою уніфікації оцінок результативності суспільного буття та прагнення до визначення більш дієвої системи ідентифікації та адміністрування стійких позитивних змін.

Сталий розвиток з позиції вивчення соціально-економічних пріоритетів та перспектив становлення сільських територій як об'єкт дослідження представили вчені: О. Г. Булавка, Б. М. Данилишин, В. С. Дієсперов, М. І. Долішній, Ю. Е. Губені, Л. І. Лібанова, М. Й. Малік, Д. Л. Медоуз, Л. І. Михайлова, О. М. Могильний, О. М. Онищенко, М. К. Орлатий, О. І. Павлов, Т. М. Перріс, В. П. Рябоконт, П. Т. Саблук, М. П. Сахацький, В. К. Терещенко та інші. Багатовекторний характер досліджень, потреба подальшого розширення та поглиблення об'єкту вивчення.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є систематизація підходів до оцінки та забезпечення механізмів реалізації стратегії сталого розвитку територіальних громад. Вирішено такі завдання: 1) дослідити категоріально-понятійний апарат з питань сталого розвитку; 2) визначити методичні підходи до оцінювання стратегії сталого розвитку територіальних громад; 3) ідентифікувати фактори розвитку територіальних громад; 4) виявити подібні та відмінні інституційні підходи до сталого розвитку; 5) розробка теоретико-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо формування стратегії сталого розвитку територіальної громади. *Об'єктом дослідження є сукупність суспільно-економічних відносин в процесі управління соціально-екологічним розвитком територіальних громад. Предметом дослідження було удосконалення теоретико-методичних та практичних засад управління соціально-екологічним розвитком територіальних громад.*

Методи дослідження. У ході дослідження здійснено уніфікацію оцінки рівня сталого розвитку як механізму більш ефективного управління суспільно-економічними процесами територіальних громад. В якості методичних підходів обрано інституційні індикатори як елементи довгострокових змін. З аналітичної точки зору використано систему показників, необхідну для оцінки і подальшого надання рекомендацій для формуванні відповідної політики.

Джерела дослідження. Інформаційною базою дослідження слугували інформація державних органів статистики, законодавчі та нормативні документи з питань регулювання діяльності органів місцевого самоврядування, матеріали праць українських і зарубіжних науковців, звітно-статистичні дані досліджуваної публічної організації, аналітичні публікації в науковій і спеціалізованій літературі, а також матеріали спостережень та опитувань.

Апробація результатів дослідження. Результати роботи доповідались на науково-практичних конференціях Поліського національного університету. Висновки та результати роботи висвітлені в трьох публікаціях.

Практичне значення одержаних результатів. Рекомендації дипломного дослідження були використані Білокоровицькою сільською радою при плануванні соціально-економічного розвитку громади.

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 39 сторінок. Робота містить 3 таблиці, 1 рисунок. Список використаних джерел налічує 25 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1. Сталий розвиток: сутність дефініції та генеза її виникнення

Концепція сталого розвитку як понятійна категорія введена в 1980 році як стратегія охорони природи («Для того щоб розвиток був стійким, суспільство повинно враховувати соціальні та екологічні фактори, а також економічні» [1]). Концепція Всесвітньої стратегії охорони природи (1980) була розроблена Всесвітньою комісією з навколишнього середовища та розвитку і стала відомою завдяки доповіді Брундтланда «Наше спільне майбутнє». Нею визначено «здатність людства забезпечити задоволення потреб теперішнього часу без шкоди для здатності майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби» [2].

Сталий розвиток не є фіксованим станом гармонії. Під ним розуміють процес змін, в якому експлуатація ресурсів, напрямки інвестицій, орієнтація технологічного розвитку та інституційних змін здійснюються відповідно до майбутніх і поточних потреб. Зокрема, у доповіді Брундтланда зазначалося, що одного економічного зростання недостатньо для позитивних суспільно-економічних змін. У найширшому сенсі Стратегія сталого розвитку спрямована на заохочення гармонії між людьми і природою. Сталий розвиток вимагає, щоб суспільство задовольняло потреби людини як за рахунок нарощування виробничого природного потенціалу. У 1992 році на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро («Самміт Землі») підкреслено, що «сталий розвиток можна визначити як підвищення якості життя для всіх, і для майбутніх поколінь [11]. Це бачення прогресу, яке пов'язує економічний розвиток, захист навколишнього середовища та соціальну справедливість, а його цінності визнаються демократичними урядами і політичними рухами в усьому світі». Стратегії, плани, політика і процеси мають вирішальне значення для досягнення цієї мети.

Європейський Союз представив Стратегію сталого розвитку в 2001 році, а відновлено у 2006 році. Основна мета стратегії полягає у формуванні загальної

політичної структури ЄС для забезпечення сталого розвитку. Базовими з позиції формування сталого розвитку є окреслення системи показників та індикаторів, запропонованих міжнародними інститутами для його моніторингу. Вони відображають три аспекти сталого розвитку: економічний, соціальний та екологічний. У 1992 році конференція Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища і розвитку підкреслила важливість показників сталого розвитку, які можуть допомогти країнам прийняти поінформовані рішення щодо сталого розвитку. Індикатори можуть допомогти виміряти прогрес у напрямку сталого розвитку і забезпечити раннє попередження, щоб запобігти соціальні та екологічні невдачі, що призводять до кращих рішень і більш ефективним діям [3].

Середньострокові показники є індикаторами, що вимагають подальшого уточнення і розвитку (наявність базових наборів даних, базових концепцій і визначень). Середньостроковими показниками є: індекс викидів парникових газів, індекси уявній абсорбції озоноруйнівних речовин плюс агресія в один індекс удаваного споживання озоноруйнівних речовин, схильність населення забрудненню повітря, інтенсивність утворення відходів та показники, отримані на основі обліку матеріальних потоків, навантаження забруднення на водні об'єкти, інтенсивність використання водних ресурсів плюс субнаціональна розбивка, інтенсивність використання лісових ресурсів, інтенсивність використання рибних ресурсів плюс зв'язок з наявними ресурсами, енергоефективність, різноманіття видів і місць їх проживання. Всі представлені показники можна розділити на дві основні групи: природні ресурси і забруднення. Характерною особливістю представленої класифікації є те, що якості повітря приділяється більше уваги, ніж іншим екологічним сфер, таким як вода і земля (берега, річки, моря, ґрунти не розглядаються).

SIBIS – це проект в рамках «програми інформаційного суспільства», яким передбачена розробка інноваційних індикаторів інформаційного суспільства і забезпечення можливості бенчмаркінгу в державах-членах ЄАЕС. Показники СІБІС носять соціальний характер. Кожна група індикаторів має свої грані (електрозв'язок і доступ до Інтернет: технології, інфраструктура, доступ, вибір,

використання, якість, вартість і ринок), відображені 38 показниками, пов'язаними з Інтернетом, кабельним телебаченням, мобільними телефонами та іншими технологіями. Також SIBIS вивчаються питання інфраструктури, науково-дослідного процесів, НДДКР. До групи включені 21 показник. Вони підкреслюють важливість інтернету для досліджень і розвитку: електронна пошта для цілей НДДКР, вплив комп'ютерних навичок на НДДКР і т. д. Група довіра і безпека має 25 індикаторів. Ці показники пов'язані з комп'ютерними злочинами, витратами на безпеку і контролем безпеки. Освітня група складається з 4 частин: політика і стратегія; економіка і інфраструктура; використання і доступ; компетенції. У групі освіти налічується 49 показників.

1.2. Методичні підходи до оцінки сталого розвитку

Багатоваріантні дослідження з визначення сталого розвитку на інституційному рівні значно ускладнюють задачу оцінки. Феномен сталого розвитку може бути охарактеризований тільки системою показників. Європейська комісія наголошує, що «відібрані показники слід розглядати не окремо, а скоріше як різні елементи однієї і тієї ж картини» [4]. Установи Європейського Союзу використовують системи показників, які можна розглядати у вигляді трьох наборів (набір короткострокових, середньострокових та довгострокових показників), які використовуються для оцінки циклічних ситуацій і перевірки прогнозів. Короткострокові показники покликані забезпечити своєчасне відображення процесів розвитку економіки. Набір короткострокових індикаторів вважається непридатним для порівняння рівня розвитку країн. Короткострокові показники діляться на напрями: платіжний баланс, обстеження підприємств і споживачів, споживчі ціни, зовнішня торгівля, промисловість, торгівля і послуги, ринок праці, валютні і фінансові показники та національні рахунки. Вони використовуються для зіставлень країн, оскільки охоплюють основні макроекономічні показники і такі сфери політики, як загальна економічна основа, зайнятість, інновації та

дослідження, економічна реформа, навколишнє середовище та соціальна політика [5]. Набір структурних показників переглядається виходячи з головної стратегічної мети, наприклад, у 2000 році ЄС визначено стратегічну мету – «стати найбільш конкурентоспроможною та динамічною наукомісткою економікою у світі, здатною до сталого економічного зростання з великою кількістю і поліпшенням робочих місць та більшою соціальною згуртованістю» [4]. Тоді більше уваги приділялося зростанню і створенню робочих місць. З 2010 року представлено вдосконалений набір структурних показників для моніторингу, визначених у Лісабонській стратегії, коли увага приділяється трьом основним цілям: «створення цінності на основі зростання знань, розширення прав і можливостей людей в інклюзивних товариства, створення конкурентоспроможної, взаємопов'язаної та екологічно чистої економіки» [6].

Структурні індикатори відображають такі основні сфери діяльності: загальноекономічна основа; зайнятість; інновації та дослідження; економічна реформа; соціальна згуртованість; навколишнє середовище. Для кращого розуміння використовується короткий список з 14 показників. Вони мають однакову періодичність за структурними показниками і частково перекриваються (наприклад, ВВП на душу населення, безробіття, рівень бідності). Головна відмінність індикаторів та показників полягає в тому, що ці набори акцентують увагу на різних аспектах розвитку. У той час як показники сталого розвитку зачіпають соціальні та екологічні аспекти, структурні показники роблять акцент на економічний розвиток [7].

Індикатори сталого розвитку можна поділити на такі групи: європейські індикатори сталого розвитку; показники Організації Об'єднаних Націй; оцінки Європейського агентства з навколишнього середовища; показники ОЕСР; показники СИБИС. Європейські індикатори сталого розвитку діляться на 10 напрямів: соціально-економічний розвиток; стале споживання і виробництво; соціальна інтеграція; демографічні зміни; охорона здоров'я; зміна клімату та енергетика; стійкий транспорт; природні ресурси; глобальне партнерство; ефективне управління [8]. Метою визначення вказаних параметрів є ілюстрація картини досягнення країнами сталого розвитку. У кожній групі показників було

виділено декілька підгруп. Показники відносять до різних підгруп з урахуванням їх змісту. Деякі показники характеризуються по-різному, наприклад, за статтю, віком, рівнем освіти та ін. В ході досліджень показники замінюються на більш якісні, додаються нові.

Група соціально-економічного розвитку складається з 3 підгруп: економічний розвиток, інновації, конкурентоспроможність, екологічна ефективність і зайнятість і містить 16 показників. Друга група, стійке споживання і виробництво, містить 18 показників, до яких віднесено: використання ресурсів і відходів, структура споживання, структура виробництва і два текстуальних показника. Третя група показників, соціальне включення, містить 3 підгрупи, які мають 21 індикатор. До четвертої групи, демографічні зміни, відносять підгрупи: демографія, достатність доходів по старості і стійкість державних фінансів, які містять 12 показників. П'ята група, охорона здоров'я, складається з нерівності щодо здоров'я і здоров'я, детермінанти здоров'я (12 показників) відповідно. До шостої групи, зміна клімату та енергетика, містить 2 підгрупи. Всі аспекти сталого розвитку відображені в 12 показниках. Сьома група, стійкий транспорт, складається з 2 підгруп транспорт, мобільність та вплив транспорту, які розкривають питання зростання експорту, ціни на експорт та соціально-екологічного вплив транспорту і містять 13 індикаторів, в тому числі 1 контекстний. Восьма група, природні ресурси, містить такі підгрупи: біорізноманіття, морські екосистеми, прісні водні ресурси, землекористування і складається з 11 індикаторів. Дев'ята група, глобальне співробітництво, охоплює наступні підгрупи: глобалізація торгівлі, фінансування сталого розвитку і глобальне управління ресурсами та містить 11 індикаторів. Десята група, управління, характеризується узгодженістю та ефективністю політики, відкритістю і участю і економічними інструментами, включаючи 6 показників [7].

Система показників Організація Об'єднаних Націй охоплює 15 тем (бідність, управління, охорона здоров'я, освіта, демографія, природні небезпеки, атмосфера, площа поверхні, океани, моря та узбережжя, прісна вода, біорізноманіття, економічний розвиток, глобальний економічний партнер,

моделі споживання і виробництва), які можна розділити на 4 загальні групи: соціальні, екологічні, економічні та інституційні. Перші два набори показників сталого розвитку розроблені в період з 1994 по 2001 рік, більший набір індикаторів містить 96 індикаторів, а коротший базовий набір – 50. Набір з 96 показників забезпечує всебічну оцінку сталого розвитку. Аналогічний підхід, як і у випадку Євростат, який під час оцінки показників сталого розвитку в кожній темі виділяє специфічні аспекти або підтеми. Так, перша тема, показники розвитку громадського суспільства, розкриває наступні аспекти: охорона здоров'я, освіта, бідність, демографія і природні небезпеки. У свою чергу, ці аспекти складаються з підтем (аспект бідності пов'язаний з бідністю доходів, нерівністю доходів, санацією, питною водою, доступом до енергії і умовами життя; аспект здоров'я містить 4 підтеми: стан харчування, смертність, медичне обслуговування, стан здоров'я і ризик; освіта – розглядається композиція рівня освіти і аспектів грамотності. Демографічний аспект відображений в підтемах «населення» і «нацизм». Природні небезпеки містять дві підтеми: вразливість до природних небезпек і готовність до стихійних лих та реагування на них. Соціальна група показників, оцінювана Організацією Об'єднаних Націй дуже відрізняється від інших класифікацій. Євростат обліковує рівень злиднів та соціальної ізоляції, старіння суспільства, охорону здоров'я. З позиції оцінки параметрів навколишнього середовища ООН виділяє 5 аспектів: атмосфера, суша, океани, моря і узбережжя, прісна вода, біорізноманіття. Аспект атмосфери відбивається трьома підгрупами: зміна клімату, знищення озонового шару, якість повітря. Земельний аспект включає 4 підгрупи: сільське господарство, ліси, опустелення і землекористування. Океанічний чинник складається з 3 підгруп: прибережна зона, рибальство і морське середовище. Прісна вода містить 2 підгрупи: кількість води (2 показника), якість води (3 показника). Біорізноманіття складається з 2 підгруп: екосистеми (4 показника), види (3 показника).

Євростат додатково оцінює зміну клімату та енергії. Таким чином екологічний аспект сталого розвитку є представленим більш великими і ретельно систематизованими показниками. Економічний показник включає

наступні аспекти економічного розвитку: економічний розвиток, моделі споживання та виробництва і глобальне економічне участь. Економічний розвиток представлено п'ятьма підтемами, такими як макроекономічні показники (показники: ВВП на душу населення, частка інвестицій у ВВП, валові заощадження, скориговані чисті заощадження у відсотках від ВНД, рівень інфляції, стійкі державні фінанси (відношення боргу до ВНД), працевлаштування (зайнятості населення, продуктивність праці, витрати на оплату праці, частка жінок серед найманих працівників у несільськогосподарському секторі), інформація про діяльність та комунікаційні технології (інтернет-користувачі в розрахунку на 100 осіб наявного населення, фіксовані телефонні лінії на 100 жителів, мобільний телефон абонентів на 100 осіб населення), наукові дослідження і розробки (НДДКР у відсотках від ВВП), туризм (внесок туризму у ВВП). Соціальна група показників містить різні показники-співвідношення місцевих резидентів в основних туристичних регіонах і країнах. Глобальне економічне партнерство містить дві теми: торгівля і зовнішнє фінансування. Моделі споживання і виробництва включають в себе наступні теми: споживання матеріалів, споживання енергії, виробництво та Управління відходами. Якщо не враховувати зазначені взаємозв'язки між показниками представлену систему можна охарактеризувати як всеосяжну. Інституційний показник складається з однієї теми – управління, яка містить дві підтеми: корупція (відсоток населення, який дав хабара) і злочинність (число міжнародних вбивств на 100 000 населення). Євростатк класифікує заходи з позиції управління і глобального партнерства [10].

Європейське агентство з навколишнього середовища використовує індикатори присвячені виключно екологічним питанням. Показники Європейського агентства з навколишнього середовища згруповані за 23 основними темами, зокрема повітря (забруднення повітря), біорізноманіття (біологічне різноманіття), домогосподарства (споживання домашніх господарств), аналіз політики (інструменти політики), відходи (відходи та матеріальні ресурси), навколишнє середовище і здоров'я, екологічні сценарії, землекористування, шум, сільське господарство, хімікати, зміна клімату, узбережжя моря, енергетика, рибальство,

промисловість, природні ресурси, населення та економіка, ґрунти, екологія, транспорт, міське середовище, вода. Не вдаючись у всі теми, просто погляньте на основні характеристики системи. Наведені показники показують вплив на навколишнє середовище. Зокрема, деякі показники за темами міського навколишнього середовища (наприклад утворення муніципальних відходів, споживання води по секторах, якість питної води) перетинаються з відходами, сільським господарством, домогосподарствами.

Висновки до розділу 1

Концепція сталого розвитку на інституційному рівні була введена в 1980 році. Ключову роль в оцінці прогресу країн на шляху до сталого розвитку відіграють показники стійкості. Система показників необхідна для оцінки і подальшого формування відповідної політики. Системи показників ілюструють складність самого завдання сталого розвитку. Жодне параметричне оцінювання не може бути прийнятим як завершене. Міжнародні організації впровадили системи показників, складених для цілей вимірювання та управління сталим розвитком. Незважаючи на загальну згоду з основних аспектів сталого розвитку (екологічних, соціальних та економічних), основні міжнародні організації використовують досить різні системи показників. Встановлено, що кожен підхід підкреслює різні аспекти сталого розвитку, крім того існуючі системи показників не є стабільними і зазнають змін, а інституційні індикатори, як правило, не враховують паралелізму і взаємозалежності деяких показників. Складається враження, що збільшення кількості виділених граней служить кінцевою метою, в той час як питання, пов'язані з будь-яким видом аналізу наданої інформації, не беруться до уваги. Придатність будь-якої системи наявних в даний час інституційних показників розглядається спрямованість до подальших досягнень. Доцільною вбачається орієнтація на визначення короткого переліку порівняльних показників з метою більш ефективного

процесу управління стійким розвитком, що видається не в повній мірі здійсненим.

Найбільш повною та всеохоплюючою вважається класифікація показників та індикаторів ООН. Зокрема, Організація Об'єднаних Націй оцінює стан навколишнього середовища за такими показниками: атмосфера (зміна клімату, виснаження озонового шару, якість повітря), земля (сільське господарство, ліси, опустелювання, землекористування та стан земель), океани, моря і узбережжя (прибережна зона, рибальство морське середовище), прісна вода (кількість води, якість води), біологічна цінність (екосистеми, види). Оцінка параметрів дозволяє стверджувати про її слабку структурованість та перекриття окремих показників. Наприклад, таких як вона та повітря, кожен з яких пов'язаний з різними видами викидів і забруднень. Виділені аспекти розвитку домашніх господарств залишають обмежене уявлення про проблеми, які вирішуються, а оцінки Європейського агентства з навколишнього середовища попри достатню інформаційність є недоцільною для аналітичних цілей. Її перевагою залишається забезпечення інформацією для оцінки та ведення відповідної політики щодо кожного з них.

РОЗДІЛ 2.

ВПРОВАДЖЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ БІЛОКОРОВИЦЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Загальна характеристика територіальної громади

Білокоровицька сільська об'єднана територіальна громада Житомирської області (далі – ОТГ) створена відповідно до рішення сесії Білокоровицької сільської ради VII скликання №55 від 25.07.2016 року «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Місцезнаходження: північно-західна частина Житомирської області. На півночі і заході межує з Олевською ОТГ, на півдні – з Ємільчинським районом, на сході- з Лугинським районом. Площа – 110,04 кв. км. Населення – 6065 осіб. До складу ОТГ входять 3 населені пункти: с.Білокоровичі, смт. Нові Білокоровичі, смт. Бучмани. Центр громади – с.Білокоровичі. Відстань до обласного центру м. Житомира автошляхами – 150 км. Відстань від Києва 200 км та 4 км до автотраси Київ-Ковель.

Інформація про орган місцевого самоврядування.

Рішенням I сесії VII скликання від 19.01.2017 року №14 Про затвердження структури та чисельності апарату виконавчого органу Білокоровицької сільської ради було вирішено утворити та затвердити структуру:

- Сільський голова;
- Заступник сільського голови з питань виконавчих органів;
- Секретар виконавчого комітету;
- Спеціаліст з юридичних питань, кадрової та інформаційної роботи;
- Староста;
- Відділ бухгалтерського обліку та фінансової звітності;
- Відділ земельних ресурсів, комунального господарства, благоустрою, будівництва та архітектури;

- Відділ освіти, культури, молоді та спорту – відділ зі статусом юридичної особи;
 - Відділ охорони здоров'я, соціального захисту населення та праці
Інформація про об'єднання громадян і засоби масової інформації.
 - Громадське формування «Щит Полісся» - засновник Любиченко Володимир Федорович.
 - Громадська організація «Олевський районний центр допомоги бійцям АТО «ОБЕРІГ»- засновник Безкоровайний Володимир.
 - Громадська організація «Білокора».
 - Громадське формування «Яструб» з охорони громадського порядку.
- В Білокоровицькій громаді є офіційний сайт, його адреса <http://bilokorovycka.gromada.org.ua/>.

Таблиця 2.1.

Земельні ресурси громади, га

Землі с/г призначення	4364,6830
Землі водного фонду	195,488
Землі лісового фонду	4638,9468
Землі під забудовами	640,2335
Відкриті заболочені землі	617,3053
Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом	547,3434
разом	11004

Як видно з таблиці 2.1. переважаюча частка земель громади належить до земель с/г призначення та земель лісового фонду, які зосереджені на території колишньої Білокороцької сільської ради та Новобілокоровицької селищної ради.

Основну частину с/г земель громади обробляють агро-фірми ТОВ «Мрія Олевськ 2012» та ТОВ «КОРОСТЕНЬ - АГРО». Основним видом діяльності є вирощування зернових культур і насіння олійних культур.

Наступною за розміром категорією земель Білокоровицької ОТГ є землі лісового фонду які закріплені за ДП "Білокоровицьке лісове господарство"

ЗКПО:00991798, ДП "Олевський лісгосп АПК" ЗКПО:05418483 та ДП «Житомирський військовий лісгосп»Корбутівське лісництво ЗКПО:81111649.

Промисловість ОТГ зосереджена в смт. Нові Білокорівичі, частково смт. Бучмани і с. Білокорівичі.

Структура прямих іноземних інвестицій за країнами походження, тис. доларів США ТОВ «ОЛІМПІК КОЛОР» та ТОВ «УКАБ», що здійснюють господарську діяльність на території Білокорівичської ОТГ, мають іноземні інвестиції з Туреччини [9].

2.2.Методологія, розробката опис процесу роботи стратегічного плану Білокорівичської сільської об'єднаної територіальної громади до 2027 року

«Основною метою методології стратегічного планування та управління сталим розвитком є опис процесу проектування та впровадження збалансованої системи показників для сталого розвитку за допомогою комплексу заходів та методів. Ця методологія не включає необхідні етапи для створення системи збалансованої системи показників у громаді, але замість цього вона надає повні рамки, щоб допомогти у стратегічному плануванні та управлінні сталого розвитку шляхом інтеграції різних існуючих методів» [11].

Ця методологія дозволяє громадам узгоджувати свою стратегію відповідно до своїх коротко-, середньо- та довгострокових цілей і щоденної діяльності.

Підготовка Стратегії розвитку відбувалася у відповідності з методологією, запропонованою програмою "U-LEAD з Європою" та іншими методиками із стратегічного планування.

Розглядається методологія як: сталість (сталий розвиток) і соціальну інтеграцію як основні принципи місцевого розвитку [11].

Розпорядженням Білокоровицького сільського голови № 250 від 15 грудня 2017 року була сформована Робоча група з підготовки Стратегії розвитку Білокоровицької сільської об'єднаної територіальної громади на період до 2027 року, яку очолив сільський голова, і до складу увійшли всі керівники відділів сільської ради, керівники організацій і установ, підприємці, мешканці [9].

08 лютого 2018 року в приміщенні Житомирського центру розвитку місцевого самоврядування відбувся круглий стіл на тему «Розробка Стратегій розвитку в ОТГ» за участю голів та начальників економічних підрозділів Овруцької, Білокоровицької, Радомишльської, Брусилівської та Корнинської об'єднаних територіальних громад та представників Департаменту економічного розвитку, торгівлі та міжнародного співробітництва Житомирської обласної державної адміністрації, на якому було обговорено підготовчий етап до розробки стратегічних документів в громадах [9].

Підготовка стратегії розвитку розпочалася з проведення соціально-економічного аналізу, який включав у себе: – дослідження основних тенденцій соціально-економічного розвитку сукупності населених пунктів Білокоровицької ОТГ за попередні роки, дослідження оточення (зовнішнього середовища) та оцінка можливостей розвитку громади; – проведення у квітні 2018 року опитування 135 мешканців та 11 представників бізнесу щодо виявлення основних потреб та проблемних питань в громаді [9].

26 лютого 2018 року в сесійній залі адмінбудинку Білокоровицької ОТГ відбулося перше засідання членів Робочої групи, під час якого були проведені:

- перегляд методичних рекомендацій зі стратегічного планування;
- презентація наявного потенціалу населених пунктів громади;
- розроблено подальші кроки з розробки стратегії розвитку

Білокоровицької ОТГ.

06 червня 2018 року в приміщенні Білокоровицької сільської ради відбулося друге засідання членів Робочої групи, під час якого були проведені:

- презентація та обговорення результатів соціально-економічного аналізу громади;
- презентація та обговорення результатів соціологічного опитування жителів та представників бізнесу Білокоровицької ОТГ;
- формулювання та обговорення прогнозів та сценаріїв розвитку громади;
- формулювання стратегічного бачення Білокоровицької ОТГ;
- проведення SWOT- аналізу – ідентифікація факторів SWOT [9].

На основі напрацювань засідання Робочої групи був розроблений проект SWOTматриці – проведений аналіз взаємозв'язків факторів SWOT через матрицю SWOT/TOWS та підготовлені базові аналітичні висновки щодо порівняльних переваг, викликів та ризиків розвитку Білокоровицької громади.

11 вересня 2018 року відбулося третє засідання членів Робочої групи, під час якого була здійснена наступна діяльність:

- визначення остаточного бачення розвитку Білокоровицької громади;
- визначення стратегічних, операційних цілей та завдань стратегії;
- оголошення про підготовку технічних завдань на проекти розвитку, які відповідають завданням Стратегії [9].

9 жовтня 2018 року в приміщенні Білокоровицької сільської ради відбувся тренінг на тему: «Вимоги до заповнення форми пропозиції ідеї проекту до Стратегії розвитку та написання грантових заявок», під час якого була здійснена наступна діяльність:

- про актуальний стан збору ідей проектів до Стратегії розвитку ОТГ;
- планування та проектний цикл. Стратегія та проект. Типи проектів;
- підготовка та подання проектної заявки на отримання фінансування.

Процедури оцінки проектів;

- вимоги до заповнення форми пропозиції ідеї проекту до плану реалізації Стратегії розвитку об'єднаної територіальної громади на період до 2027 року;
- подальші кроки зі стратегічного планування. Упродовж листопада - грудня 2018 року проходила підготовка технічних завдань на проекти розвитку,

які відповідають Стратегічним завданням. За цей період зацікавленими у розвитку Білокоровицької сільської об'єднаної територіальної громади, представниками місцевого самоврядування, місцевих органів державної влади, бізнесу, громадських організацій було підготовлено 49 проектних ідей, загальною вартістю 87,040 млн.грн

18 грудня 2018 року відбулося четверте засідання членів Робочої групи, під час якого були проведені відбір та корегування технічних завдань на проекти розвитку для плану реалізації Стратегії [9].

У березні 2019 року на громадських обговореннях було представлено проект Стратегії розвитку Білокоровицької сільської об'єднаної територіальної громади на період до 2027 року та рекомендовано до затвердження на сесії Білокоровицької сільської ради і на черговій сесії Білокоровицької сільської ради було затверджено Стратегію розвитку Білокоровицької сільської об'єднаної територіальної громади на період до 2027 року [9].

Усі засідання Робочої групи проводилися у відкритому режимі, тому усі бажаючі мають можливість брати участь в розробці Стратегії розвитку. Координував роботу та забезпечував технічний супровід розробки Стратегії розвитку радник з питань регіонального розвитку Житомирського Центру розвитку місцевого самоврядування, створеного Програмою "U-LEAD з Європою" та Мінрегіоном України, Георгій Федорук. Методичне забезпечення, експертний аналіз даних і результатів досліджень, надання консультаційних послуг з питань стратегічного планування забезпечував Петро Мавко, національний консультант з питань стратегічного планування та підготовки проектів Програми для України з розширення прав і можливостей на місцевому рівні, підзвітності та розвитку «U-LEAD з Європою» [9].

2.3. Результати SWOT - аналізу розвитку Білокоровицької сільської об'єднаної територіальної громади

Дослідивши статистичні данні відображені в Профілі громади, спираючись на результати опитування думки мешканців, члени Робочої групи визначили сильні та слабкі сторони, виявили можливості та загрози розвитку міста, шляхом проведення загального SWOT-аналізу.

SWOT-аналіз став підставою для підготовки реалістичних планів дій, які повинні допомогти громаді максимально скористатися існуючими порівняльними перевагами та мінімізувати ризики [9].

Таблиця 2.2

**Фактори SWOT Білокоровицької громади (за результатами засідання
робочої групи 06 червня 2018 року)**

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Вигідне транспортне сполучення (близькість до автошляху М 07 Київ-Ковель «Варшавка», наявність залізничного вузла Білокоровичі Південно-Західної залізниці) 2. Наявність корисних копалин на території ОТГ (каміння-пісок, торф, каміння, глина) 3. Екологічно чисті ліси – потенціал для розвитку рекреації та ягідництва 4. Розвинута мережа закладів загальної та дошкільної освіти 5. Багата релігійна спадщина (храм Різдва Пресвятої Богородиці) 6. Забезпеченість вуличним освітленням, газопостачанням населених пунктів ОТГ 7. Наявність кваліфікованих кадрів, в т.ч. прогресивна влада 8. Аматорські та народний колективи художньої самодіяльності 9. Розвинена сфера малого і середнього бізнесу 10. Наявні вільні приміщення комунального майна 11. Наявні вільні земельні ділянки для промисловості 12. Покриття мережею Інтернет по всіх населених пунктах	1. Незадовільний стан покриття доріг 2. Відсутність робочих місць 3. Низький рівень безпеки в громаді (відсутність поліції) 4. Дефіцит житлових приміщень 5. Поганий стан медичного обладнання, техніки 6. Відсутній ринок збуту для с/г продукції населення 7. Слабо розвинена інфраструктура дозвілля 8. Слабо розвинена матеріально-технічна база шкіл, садочків 9. Відсутні відділення банків 10. Незабезпеченість централізованим водопостачанням, низька якість питної води 11. ОТГ знаходиться в межах Чорнобильської зони, що призводить до збільш кількості онкохворих 12. Відсутність централізованого збору ТПВ, засміченість довкілля 13. Стихийний продовольчий ринок в центрі села на проїжджій частині 14. Відсутність містобудівної документації 15. Слабка громадська активність населення 16. Слабка система побутового обслуговування 17. Незадовільний стан покрівель багатоквартирного житлового фонду

Продовження табл.2.2.

Можливості	Загрози
1. Розвиток фермерських господарств на території ОТГ 2. Розвиток альтернативної енергетики на	1. Продовження або замороження військового конфлікту на сході України (АТО).

<p>місцевому, регіональному та державному рівні</p> <p>3. Збільшення кількості проектів та можливостей міжнародної технічної допомоги, які підтримуватимуть ОТГ</p> <p>4. Розвиток туристичного потенціалу визначено як стратегічний напрямок на державному, регіональному та місцевому рівнях</p> <p>5. Розширення та розвиток лікувально-оздоровчої сфери</p> <p>6. Продовження реформ в Україні сприятиме покращенню бізнес-клімату</p> <p>7. Збільшення бюджетної підтримки об'єднаних громад, в т.ч. через субвенції, кошти Державного фонду регіонального розвитку, дорожнього фонду та ін.</p>	<p>2. Відтік робочої сили за межі громади</p> <p>3. Неприятливі інвестиційні умови</p> <p>4. Підвищення цін на енергоносії</p> <p>5. Неприятлива державна система оподаткування для розвитку МСП</p> <p>6. Згорання та/або непослідовність реформи децентралізації</p>
---	--

«У результаті проведеного дослідження, встановлено співвідношення переваг і слабкостей, можливостей і загроз (табл. 2.2)

Порівняльні переваги(*визначені в результаті аналізу сильних сторін і можливостей*) Державна бюджетна підтримка об'єднаних громад та діяльність в Україні проектів міжнародної технічної допомоги, які підтримуватимуть об'єднані громади, стануть потужним механізмом розвитку та посилення сильних сторін Білокоровицької сільської об'єднаної територіальної громади.

На основі Закону України «Про передачу повноважень розпорядження землями поза межами населених пунктів в ОТГ» запровадження проведення аукціонів на земельні ділянки стане потужним фактором залучення інвестицій у громаду, у зв'язку з використанням вільних земельних ділянок. Це стане джерелом додаткових надходжень в бюджет громади.

Продовження євроінтеграційних процесів та, як наслідок, зростання зацікавленості інвесторів до України, підтримає вже існуючі та стане причиною появи нових підприємств на території громади, створення нових робочих місць, розвитку людського потенціалу, збільшення дохідної частини бюджету громади та зумовить підвищення економічної спроможності Білокоровицької сільської об'єднаної територіальної громади загалом [9].

«Залучення в громаду додаткових ресурсів (кошти ДФРР, міжнародна технічна допомога тощо) дозволять покращити інфраструктуру в громаді і тим самим створити передумови для підвищення рівня якості життя у громаді» [9].

Виклики *(визначені в результаті аналізу слабких сторін і можливостей)*

Існуючі розбіжності у розвитку економіки, зайнятості, сфери бюджетних і комунальних послуг, доходів населення, інфраструктури та соціальної сфери громади в середньостроковій перспективі може бути усунутий, в першу чергу, завдяки державній бюджетній підтримці об'єднаних громад, а також завдяки продовженню євроінтеграційних процесів і вигідному розташуванню, громади та активізації системи транскордонного співробітництва між регіонами. Що забезпечить можливість вирішення пріоритетних завдань, зокрема в сфері поводження з ТПВ, завдяки реалізації проектів в умовах транскордонного співробітництва.

Медична реформа зумовить підвищення рівня надання медичних послуг в медзакладах громади. Водночас покращиться стан будівель та матеріальнотехнічної бази медичних закладів громади.

Реконструкція доріг державного значення дещо покращить стан доріг в громаді.

Ризики *(визначені в результаті аналізу слабких сторін і загроз)*

«При дослідженні взаємозв'язків між слабкими сторонами та загрозами, встановлено, що існуючий дисбаланс у рівні розвитку економіки, зайнятості, сфери бюджетних і комунальних послуг, доходів населення, інфраструктури та соціальної сфери у Білокоровицькій ОТГ може бути посилений у разі обмеження місцевого самоврядування національною та регіональною політикою, продовження або замороження військового конфлікту на сході України, відтоку за межі громади кваліфікованих кадрів та згортання реформ» [9].

2.4. Формування стратегічних, операційних цілей та завдань розвитку Білокоровицької сільської об'єднаної територіальної громади

Сучасний етап розвитку людства характеризується високим рівнем динамічності в усіх сферах діяльності: економічній, політичній, соціальній, екологічній, інноваційній, комунікаційній, культурній. В умовах обмеженості ресурсів проблема сталого розвитку набуває все більшої актуальності, оскільки спрямована на збалансування соціального, економічного та екологічного розвитку.

Механізм управління сталим розвитком економіки регіону – це сукупність дій, що об'єднує комплексне використання адміністративних, економічних, соціальних, правових, управлінських, стимулюючих інструментів, методів управління, а також сукупність локальних ресурсних засобів з метою збереження стабільності регіональної системи, забезпечення її цілісності, динамічного рівноваги і адаптації до внутрішніх і зовнішніх впливів середовища в процесі реалізації стратегії розвитку регіону, забезпечуючи його стійкість в довгостроковій перспективі [16, с. 8–9].

Таким чином, були обрані дві головні сфери зосередження зусиль на розвиток Білокоровицької ОТГ, які є основними пріоритетними напрямками розвитку громади на 2019-2027 роки. До них відносяться:

1. Економічний розвиток громади, мотивуючи тим, що розвиток соціального добробуту і зменшення безробіття можна досягти за рахунок ефективного використання нових можливостей, які дають реформи, що проводяться в країні.

2. Покращення якості життя в громаді, тому, що в умовах відкриття кордонів, підвищення мобільності громадян та наявності привабливих зовнішніх пропозицій, громада повинна активно залучати наявний людський ресурс для свого розвитку, створюючи, одночасно, комфортні умови для проживання, роботи та рекреації. Саме це стане запорукою вирівнювання

демографічної ситуації в громаді, досягнення природного приросту та збільшенням питомої ваги молодшого та працеспроможного населення.

Зокрема до як формується ієрархія «енергетичних потреб» у суспільстві (від простого до складного: видобування енергії, моніторинг споживання енергії, транспортування, вирощування їжі, підтримка сім'ї, освіта, охорона здоров'я, мистецтво), аналогічно, формуються ринкова (низьких цін чи диференціації), ресурсна (внутрішніх ресурсів чи зовнішніх можливостей) чи структурна (потенціал для локальних структурних змін) конкурентна перевага. Проведений аналіз дозволяє здійснити вибір реальної чи потенційної конкурентної переваги, пов'язуючи її з візією: «Білокоровицька громада – це громада на Поліссі, економічно самодостатня, багата корисними копалинами, з цікавими туристичними об'єктами, з розвиненою інфраструктурою. Де активні і підприємливі мешканці можуть себе реалізувати, в якій затишно, безпечно та комфортно жити, працювати і відпочивати і яка дбає про прийдешні покоління» [9].

Операційні цілі деталізовані в завданнях. Завдання дають відповіді на питання, яким шляхом, яким чином громада намагатиметься досягнути цілей свого розвитку, наведено в Таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Завдання
1. Економічний розвиток громади	1.1. Розвиток підприємництва	Завдання 1.1.1. Налагодження співпраці з місцевими підприємствами Завдання 1.1.2. Розвиток комунальних підприємств Завдання 1.1.3. Розробка містобудівної документації: генеральних планів, просторових планів Завдання 1.1.4. Створення системи управління твердими та побутовими відходами

Продовження табл.2.4.

	1.2. Підтримка та розвиток кооперації	Завдання 1.2.1. Сприяння створенню переробних підприємств Завдання 1.2.2. Сприяння створенню кооперативів
	1.3. Супровід економічного розвитку	Завдання 1.3.1. Брендуння громади Завдання 1.3.2. Розробка інвестиційного паспорту ОТГ Завдання 1.3.3. Збереження та розвиток дорожньої інфраструктури Завдання 1.3.4. Активізація громадянського суспільства
	1.4. Розвиток туризму	Завдання 1.4.1. Створення та розвиток туристичних продуктів Завдання 1.4.2. Створення та відновлення місць проведення дозвілля Завдання 1.4.3. Облаштування паркових зон в населених пунктах громади Завдання 1.4.4. Інформаційна пропозиція туризму в громаді
2. Покращення якості життя в громаді	2.1. Розвиток системи освіти	Завдання 2.1.1. Підтримка діючих дошкільних та шкільних закладів Завдання 2.1.2. Створення навчального комплексу
	2.2. Розвиток культури та спорту	Завдання 2.2.1. Осучаснення бібліотек Завдання 2.2.2. Модернізація культурної інфраструктури Завдання 2.2.3. Запровадження та підтримка проведення фестивалів Завдання 2.2.4. Розвиток спортивної інфраструктури
	2.3. Сприяння реформуванню медичної галузі	Завдання 2.3.1. Осучаснення медичного обладнання Завдання 2.3.2. Модернізація медичної інфраструктури Завдання 2.3.3. Забезпечення транспортом та житлом
	2.4. Надання адміністративних та соціальних послуг	Завдання 2.4.1. Створення ЦНАП Завдання 2.4.2. Сприяння розвитку сімейних форм виховання Завдання 2.4.3. Створення центру для людей похилого віку Завдання 2.4.4. Створення центру безпеки в громаді

Висновки до розділу 2

Наразі сільські території мають недостатньо сприятливі соціально-економічні та правові умови для розвитку малого бізнесу. Сприяння розвитку локальної економіки є конструктивним підходом формування моделі соціально-економічних відносин між основними учасниками. Тоді критеріями ефективності управління будуть рівень продовольчої безпеки населення та підвищення його рівня й якості життя за рахунок раціонального використання місцевих ресурсів.

Досягнення стійкості та конкурентоспроможності Білокоровицької об'єднаної територіальної громади має базуватися на розвитку людського капіталу (через освіту, соціальну мобільність, активізацію громади, здоровий спосіб життя та розвиток культури й творчості), комфортного безпечного середовища (через цивільний захист та безпеку населення, розвиток сільських територій, соціальний захист населення, збереження довкілля, охорону здоров'я) та збалансованого розвитку економіки (через місцеві фінанси, інвестиції та бізнес, туризм, міжмуніципальне співробітництво). Раціоналізація пропозицій мешканців може бути забезпечена за рахунок навчання новим видам діяльності, залучення додаткового фінансування (чи спів фінансування) проектів, розвиток підприємництва в населених пунктах, створення нових робочих місць. Стійка тенденція до зростання попиту до вузькоспеціалізованих і стійких форм туризму, зокрема з боку світової спільноти пов'язано з розширенням екологічної свідомості серед туристів і постачальників туристичних послуг протягом останнього десятиліття.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНО-ЕКОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

3.1. Детермінанти сталого розвитку Білокоровицької сільської об'єднаної територіальної громади

Бачення майбутнього як сукупності послідовних кроків для досягнення довгострокових цілей розвитку Білокоровицької сільської об'єднаної територіальної громади, сформоване на основі проведеного опитування мешканців території, зокрема місцевої інтелігенції, підприємців, активістів громадських рухів, які в результаті обговорення з мешканцями виявлених проблем та перспективних напрямів розвитку громади з подальшим узгодженням заходів щодо їх реалізації та моніторингу проміжних та кінцевих результатів.

Важливою складовою соціально-економічного та соціоприродного розвитку є сфера туризму. Вплив туристичної діяльності на регіональний розвиток обумовлено тим, що туризм приносить прибутки державі і регіонах; виступає каталізатором соціально-економічного розвитку, оскільки впливає на інші важливі галузі економіки, сприяє створенню робочих місць, підвищення рівня якості життя населення, вирівнює диспропорції у регіональному розвитку, інтеграції країни та окремих регіонів у світовий простір; тісно пов'язаний з природним і соціокультурним середовищем; сприяє духовному і фізичному розвитку кожної людини. З одного боку, розвиток регіонального туризму пов'язано зі збереженням природного та історико-культурної спадщини, в той же час ефективне функціонування цієї галузі забезпечує підтримання та відновлення природних історико-культурних ресурсів регіону. При цьому неконтрольоване швидке примноження доходів турпідприємств може мати негативний результат у вигляді нанесення шкоди навколишньому середовищу, яка є основою регіонального розвитку. Тому дослідження питань сталого розвитку туризму є актуальним і має важливе значення як для держави в цілому, так і для окремо взятого регіону. В науковій літературі існує багато варіантів трактування поняття «розвиток». У найзагальнішому вигляді розвиток являє собою характеристики якісних змін об'єктів,

поява нових форм буття, інновацій і нововведень, пов'язаних з перетворенням їх внутрішніх і зовнішніх зв'язків чи залучених ресурсах, опортуністичну.

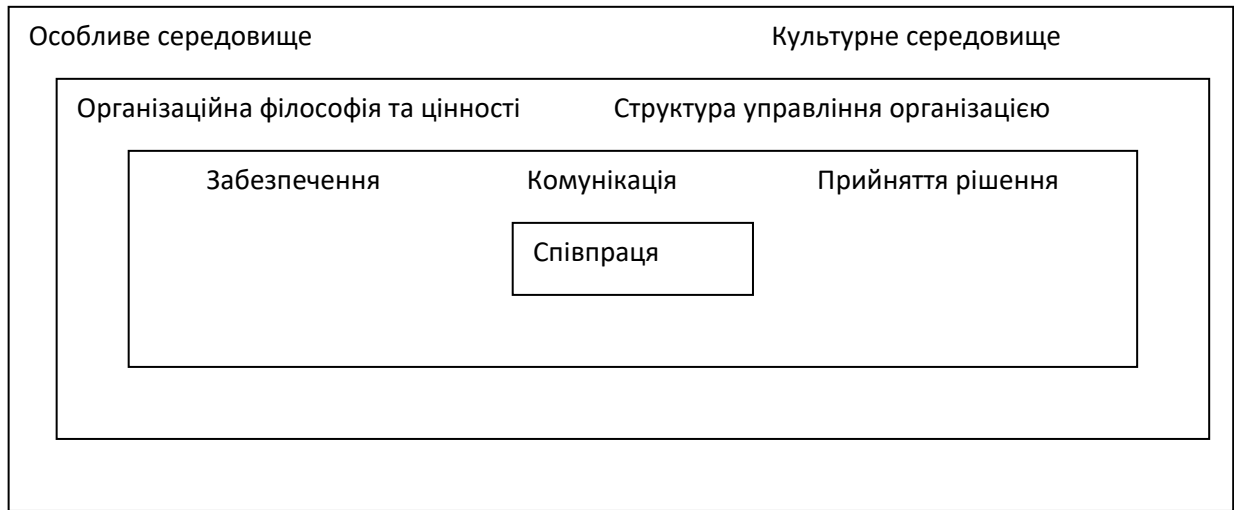

Рис. 3.1. Детермінанти співробітництва Білоторовицької сільської об'єднаної територіальної громади

Сучасний етап розвитку людства характеризується високим рівнем динамічності в усіх сферах діяльності: економічній, політичній, соціальній, екологічній, інноваційній, комунікаційній, культурній. В умовах обмеженості ресурсів проблема сталого розвитку набуває все більшої актуальності, оскільки спрямована на збалансування соціального, економічного та екологічного розвитку.

Сталий розвиток туризму необхідно розглядати як складову сталого розвитку регіону в цілому. З одного боку, регіон виступає як цільовий комплексний ресурс для розвитку сфери туризму, з іншого – туризм, володіючи мультиплікативним ефектом, чинить прямий і опосередкований вплив на розвиток всієї пов'язаної з інфраструктури, і створює передумови для соціально-економічного розвитку регіону [5, с. 113].

Механізм управління сталим розвитком економіки регіону – це сукупність дій, що об'єднує комплексне використання адміністративних, економічних, соціальних, правових, управлінських, стимулюючих інструментів, методів управління, а також сукупність локальних ресурсних засобів з метою збереження стабільності регіональної системи, забезпечення її цілісності, динамічного рівноваги і адаптації до внутрішніх і зовнішніх впливів середовища в процесі

реалізації стратегії розвитку регіону, забезпечуючи його стійкість в довгостроковій перспективі [16, с. 8–9]. Невід'ємною складовою даного механізму є управління стійким розвитком туризму в регіоні. Під стійким розвитком туризму слід розуміти сукупність кількісних і якісних змін, які забезпечують перехід до більш високого рівня збалансованості економічного, соціального та екологічного розвитку регіону. Туристичні напрями стають все більш орієнтованими на залучення туристів, які прагнуть до послуг і продуктів більш високої якості, як правило, сприяють захисту природних і культурних ресурсів громад від надмірної експлуатації і спустошення, які виникають в результаті насичення протягом концентрованого і відносно короткого туристичного сезону.

Житомирщина як регіон є розвиненим туристичним регіоном країни з численними якісними історичними, природними і культурними ресурсами, зосередженими на відносно невеликій території, а також з найбільшою кількістю зареєстрованих відвідувань туристів. Атмосфера відкритості в громаді стимулює творчі здібності її мешканців, сприяють ключовим умовам використання ресурсів та подолання ризиків. Найвищий рівень ефективності досягається за функціонування мережевої структури міжмуніципального співробітництва. Найвищі результати співробітництва та системного розвитку об'єднаних територіальних громад представлена у практиці діяльності родових садіб та родових поселень України.

3.2. Регіональний туризм як механізм управління стійким розвитком

У Національній стратегії сталого соціально-економічного розвитку країни на період до 2030 року представлена модель сталого розвитку, яка включає сукупність принципів і вимог до соціально-економічної та політичної систем держави, режиму функціонування і взаємодії їх підсистем, що забезпечують гармонізацію відносин в тріаді "людина - навколишнє середовище-економіка". Системоутворюючим блоком функціонування моделі має стати соціально

орієнтоване, економічно ефективний та екологозахисний розвиток країни з урахуванням задоволення потреб нинішніх і майбутніх поколінь. Для забезпечення сталого розвитку країни та її окремих регіонів модель передбачає взаємопов'язаний, комплексний розвиток всіх її елементів на основі дотримання наступних критеріїв: 1) максимізація зростання соціальної та економічної ефективності при недопущенні погіршення стану природного середовища; 2) раціональне споживання благ і послуг відповідно до науково обґрунтованих нормативів; 3) дотримання обмежень на ресурси всіх видів; 4) максимальне збереження екосистем у процесі природокористування на основі забезпечення збалансованості кругообігу речовин [19, с. 14].

Невід'ємною складовою сталого розвитку є сталий розвиток туризму. За визначенням ЮНІТО, стійкий туризм – це туризм, який в повній мірі враховує його поточні і майбутні економічні, соціальні та екологічні наслідки в процесі задоволення потреб відвідувачів, промисловості, навколишнього середовища і приймаючих регіонів [39]. Дана модель спрямована на досягнення стану рівноваги між потребами туристів і потребами місцевого співтовариства, зберігаючи цінність природного і соціально-культурного середовища в зонах прийому. Ключовим фактором успіху дослідники відносять два протилежних підходи до «навколишнього середовища» і три різних рівня екологічної свідомості при вивченні взаємозв'язку між навколишнім середовищем і туризмом у процесі дослідження питань сталого туризму. «Environment-sensitive» туризм спрямований на зниження впливу туризму на навколишнє середовище, у той час як «environment-dependent» туризм використовує навколишнє середовище в якості ресурсної бази для туризму [36, с. 2565]. На жаль, сучасний стан туризму північно-західних районів українського Полісся свідчить про те, що рекреаційні ресурси використовуються недостатньо ефективно, тому основним завданням на шляху до сталого розвитку регіону є підвищення його привабливості для туристів. Це сприятиме покращенню показника якості життя населення, зростанню зайнятості в туризмі та супутніх галузях, вирівнюванню соціально-економічних диспропорцій, інвестиційній

привабливості регіону, дбайливому та раціональному природокористуванню. Альтернативою традиційному зеленому туризму є модель геотуризму як форма пізнавального природо центричного підходу до управління розвитком.

Геотуризму як різновид зеленого туризму – це сучасна форма туризму, що володіє значним потенціалом для розвитку в майбутньому. В останні роки він розвивається у всьому світі і вирізняється вивченням видатних пам'яток природи, такі як гори, печери, вулкани, скам'янілості, каньйони тощо. Побудований на науковій інтерпретації, захисті геологічної спадщини, поєднанні розваг і освіти, геотуризм включає в себе сукупність або поєднання гео-локацій, музеїв, наукової та професійної літератури і художнього вираження. Геотуризм як нішевий вид туризму, обумовлений інтересом туристів до рекреаційних заходів, використанні природних і антропогенних ресурсів на умовах сталого розвитку з метою вивчення природної та антропогенної спадщини, в тому числі через створення геопарків.

Інноваційна діяльність є одним з напрямків підвищення рівня сталого розвитку регіонального туризму. Стійке інноваційний розвиток пов'язаний зі створенням умов, що дають можливість поліпшення якісних і кількісних показників сфери туризму. Ці умови повинні ґрунтуватися на конкурентних перевагах туризму в регіоні, що динамічно змінюються під впливом ринкових тенденцій зовнішніх і внутрішніх факторів, коригування дерева цілей при досягненні поставлених цілей у рамках допустимих меж зростання [34, с. 120]. Можна погодитися, що до основних напрямів інноваційної діяльності в сфері туризму належать – впровадження нових туристських маршрутів, випуск нового туристського і ресторанного продукту, надання нових готельних послуг; застосування нової техніки і технологій; використання нових туристських ресурсів; застосування нових способів і методів організації бізнес-процесу; відкриття нових напрямків і нових ринків збуту та ін. [32, с. 30-31].

Фахівці турбізнесу виділяють кілька основних класифікаційних ознак інновацій в туристичній діяльності на сучасному етапі [33, с. 20]: походження ідеї (попит потенційних туристів, нові наукові та технічні відкриття); форма

інновації (туристський продукт, туристські послуги, зміни в інфраструктурі гостинності); масштаб поширення (область, край, регіон, країна, континент, світова система); капіталомісткість (велика, середня, незначна). Інновації в туризмі можна класифікувати залежно від отриманого ефекту на економічні, соціальні, екологічні; в залежності від умов їх реалізації – реальні і потенційні залежно від термінів реалізації: коротко-, середньо-і довгострокові; за ступенем новизни-абсолютно нові, вдосконалені, поліпшені. Реальний ефект від здійснення інноваційної діяльності проявляється за умови її активності, тобто недостатньо просто створити який-небудь один турпродукт чи послугу, необхідно активно і постійно розвивати інноваційність. Саме за цих умов інновації даватимуть бажані результати. Як вже зазначалося раніше, інноваційна активність є критерієм інноваційного потенціалу підприємства, на основі якого формується оцінка якості потенціалу, здатності та готовності підприємства здійснювати інноваційні зміни відповідно до потреб, інтересів і цілей [11, с. 28]. Ініціативність розглядається як спонукання до інноваційної діяльності. Ініціатива нововведень може виходити як від органів державної та місцевої влади, так і від керівників туристичних підприємств, місцевих спільнот. Ситуативність активності [2] розглядається як характеристика, що свідчить про перехід діяльності в іншу якість – якість активності в тому випадку, коли зусилля, спрямовані на досягнення мети, перевершують нормований рівень діяльності і необхідні для її досягнення. Діяльність, яка не дозволила суб'єкту досягти поставленої мети, традиційно вважається недостатньо активною або пасивною», тобто в принципі не може називатися активною. Інноваційна діяльність Житомирського Полісся повинна бути спрямована на підвищення туристкою привабливості регіону шляхом впровадження нових видів туризму та вдосконалення існуючих, створення умов для розвитку туристичної інфраструктури, нових туристських центрів, проведення ефективної маркетингової політики для розвитку внутрішнього та в'їзного туризму, підвищення якості розміщення та наданих послуг відповідно до міжнародних вимог, впровадження нових інформаційних технологій,

створення єдиного інформаційного ресурсу туристкою зоною в сучасному форматі на різних мовах.

Висновки до розділу 3

Сталий розвиток територіальної громади тісно пов'язаний зі сферою туризму, з гармонійним, збалансованим розвитком економіки, соціокультурного і природного середовища, і є життєво необхідним. Запропонований механізм управління сталим розвитком туризму в регіоні обґрунтовує необхідність тісної співпраці всіх зацікавлених сторін (органів державної та місцевої туристських підприємств та туристичної інфраструктури) у формі державно-приватного партнерства. Інноваційна діяльність повинна стати основою сталого розвитку туризму в умовах Житомирського Полісся.

ВИСНОВКИ

Наразі сільські території мають недостатньо сприятливі соціально-економічні та правові умови для розвитку малого бізнесу. Сприяння розвитку локальної економіки є конструктивним підходом формування моделі соціально-економічних відносин між основними учасниками. Тоді критеріями ефективності управління будуть рівень продовольчої безпеки населення та підвищення його рівня й якості життя за рахунок раціонального використання місцевих ресурсів.

Наразі об'єднання територіальних громад як елемент державної політики інституціоналізації є механізмом стратегічного розвитку територій України. Розвиток Білорівницької сільської об'єднаної територіальної громади, що включає 3 населених пунктів Олевського району є результатом співпраці 6 тисяч мешканців території, громадськості та міжнародних організацій з метою більш ефективного використання потенціалу території та підвищення якісного рівня життя громади.

Стійкий туризм як туризм, що відповідає принципам сталого розвитку, застосовну до всіх видів туристичної діяльності, в тому числі природного та екологічного туризму. Найбільш ефективною формою організації сталого туризму для умов України є агроекотуризм, розвитку якого в останні роки в нашій країні приділяється пильна увага. Завдяки даному виду туризму в його «сталому» варіанті можливе досягнення одночасно економічних, соціальних та екологічних цілей. Так, розвиток даного напрямку сприятиме збільшенню частки туризму у валовому внутрішньому продукті, у зайнятості населення, інвестиції, доходу бюджету і ін. В таких умовах агроекотуризм як форма сталого туризму може стати для населення хорошим інструментом підвищення переваг проживання в сільській місцевості при збереженні культурної цілісності і екологічного благополуччя туристичної території, що, крім того, сприятиме підвищенню загального еколого-культурного рівня людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз [Текст] / В. Г. Андрійчук: монограф, 2-е вид. без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 292 с.
2. Головнюк А. В., Костюк Л. П., Маршалко М. М., Шиманська І. В. Родові поселення як основа державної політики сталого розвитку на сільських територіях. *Наукові читання – 2019: Матеріали наук.-практ. конф. Науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених ННІ економіки та агробізнесу*. Житомир: ЖНАЕУ, 2019. С. 99–101.
3. Коротков Э. М. Менеджмент: учеб. для сред. 37зд37.. образования / Э. М. Коротков. – 3-е 37зд., перераб. И доп. – М.: Изд-во Юрайт, 2018. – 566 с.
4. Маршако М. М. Сталый розвиток регіону в умовах децентралізації влади. *Менеджмент в аграрному секторі економіки теорія та практика ефективного розвитку. Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. Молодих вчених, аспірантів, студентів (Житомир, 5 грудня 2019 р.)*. Житомир: ЖНАЕУ, 2019. С. 498–502.
5. Маршалко М. М. Інноваційні підходи до формування організаційно-економічних засад сталого розвитку аграрного сектору. *Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції «Науково-економічні аспекти розвитку підприємств аграрної сфери: облік, оподаткування і контроль» (Херсон, 21–22 листопада 2019 р.)*. Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. С. 278 – 279.
6. Маршалко М. М. Організація спільнот сталого розвитку: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. *Інтелектуальна економіка в умовах суспільних трансформацій: Матеріали V Міжнародного науково-практичного форуму (Житомир, 25 жовтня 2019 р.)*. Житомир: ЖНАЕУ, 2019. С. 392–394.
7. Маршалко М. М. Пріоритети сталого розвитку територіальних громад. *Становлення механізму публічного управління розвитком територій як пріоритет державної політики децентралізації: зб. наук. праць*. Житомир: ЖНАЕУ, 2019. С. 480–482.

8. Маршалко М. М., Маршалко І. А., Ходаківський Є. І. Родові поселення як пріоритетні підходи до забезпечення механізмів сталого розвитку громад. *Теоретичні та практичні аспекти стійкого розвитку економіки України: зб. наук. праць за матер. Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (Чортків, 14–15 листопада 2019 р.)*. Чортків: ТНЕУ, 2019. С. 241–242.
9. Білокоровицька об'єднана територіальна громада. Офіційний сайт. URL <http://https://bilokorovycka-gromada.gov.ua/>
10. Tvaronavičienė, M.; Grybaitė, V. Impact of FDI on Lithuanian economy: insight into development of main economic activities // *Journal of Business Economics and Management*. 2007. 8(4): 285–290.
11. Устойчивый туризм на охраняемых природных территориях. Руководство по планированию и управлению / П. Иглс [и др.]. М.: ЭкоЦентр «Заповедники», 2006. 187 с.
12. Brundtland, G. (Ed.). *Our common future*. The World Commission on Environment and Development. Oxford: Oxford University Press, 1987. 416 p.
13. EU 2020 Strategy. URL: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm
14. European Commission. 2000. Communication from the Commission on Structural indication, COM, 2000, 594 p..
15. Golyan, V. Land issue in the context of the revival of rural areas, Kiev, 2012. <http://vgolian.com/zemelnyy-vopros-v-kontexte-vozzrozhdeniya-selskih-territoriy.html>
16. Grybaitė, V.; Tvaronavičienė, M. Estimation of sustainable development: germination on institutional level // *Journal of Business Economics and Management*. 2008. 9(4): 327–334.
17. Monitoring report of the EU Sustainable development strategy. Measuring progress towards a more sustainable Europe. URL http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-77-07-115/EN/KS-77-07-115-EN.PDF.
18. OECD, 2008. Key environment indicators. URL <http://www.oecd.org/data-oecd/20/40/37551205.pdf>.

19. SIBIS. Statistical indicators benchmarking the information society, 2019. URL [http:// www.sibis-eu.org/research/domain.htm](http://www.sibis-eu.org/research/domain.htm)
20. Action for more sustainable European tourism. Final Report of the Tourism Sustainability Group, 2007
21. Sustainable tourism development: guide for local planners. WTO. Madrid, 1993.
22. Swarbrooke J. Sustainable tourism management. CABI Publishing. London, 1999.
23. UN Conference on Environment and Development in Rio de Janeiro. The Earth Summit. Rio de Janeiro, 1992. 364 p.
24. United Nations. 2007. Indicators for sustainable development. URL <http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/guidelines.pdf>
25. Verslas: teorija ir praktika // Business: Theory and Practice. 2008. №8(1). P. 9–14.